

Om den forsømte og forbryderske ungdom.

P. F. ASCHROTT: Die Behandlung der verwahrlosten und verbrecherischen Jugend und Vorschläge zur Reform. Berlin 1892. Verlag von Otto Liebmann. —

De store kriminalpolitiske spørgsmål ere ikke altid stridsæmner. Spencer siger et sted, at forskernes uenighed er moder til de videndes enighed. Det her foreliggende er indtrådt i den sidste fase. Uenigheden strejfer kun det periferiske. Det centrale er og bliver konstant.

Og så mærkeligt er dette just ikke. Den moderne videnskab fortaber sig ikke i blodløse abstraktioner. Den har et reelt, praktisk sigte. Til evig tid kan der strides om sjælens væsen, om determinisme og indeterminisme, om straffens begrundelse og formål osv. Her kommer forskerens følelse, hans hele individualitet til at spille en overvejende rolle. Men i andre tilfælde vippe disse hensyn i vejret. Det er, når det gælder om en rent empirisk betragtningsmåde, når man drager uimodsigelige konsekvenser af de foreliggende kendsgerninger. Når statistiken fortæller os, at forbrydelsernes væxt tager til i en foruroligende grad, at recidivisternes tal med hvert år bliver større, når vi erfare, — jfr. ASCHROTT i det foreliggende værk s. 1—3 — at i Tyskland f. ex. falder det største procent-

antal på den alleryngste forbryderklasse, så synes den konklusion ikke at kunne bestrides: Staten må gribe forbrydelsen ved roden. Grunden må være god. Er den skrøbelig, hjælper det kun lidt at sætte stiver til bygningen. Et vindstød kan da omstyrte den.

Og denne grund bør ikke befæstes med straf. Det er opdragelse, det gælder om: præventiv- og ikke repressiv-forholdsregler. Af den opdragelse, man giver barnet, afhænger statens lykke, har Oxenstjerna sagt. Overfor den fuldt færdige forbryder er arbejdet vanskeligere.

Dette have de forskellige landes lovgivninger ikke været tilstrækkelig opmærksomme på. Men der er fart i udviklingen. Reform-bevægelsen har også nået Norden. Norges fremragende kriminalist rigsadvokat, Dr. juris B. GERTZ har udarbejdet et »Udkast til lov om sædelig forkomne og vanvyrkede børns behandling med motiver«, Kristiania 1892, et i høj grad instruktivt og interessant skrift*). Dets grundtanker falde i det hele sammen med ASCHEROTT'S. Både teoretisk og praktisk. Hvad Danmark angår, er spørgsmålet et spørgsmål de lege ferenda, jfr. iøvrigt nedenfor.

På det foreliggende lille skrift — forløber for et bebudet større — vil jeg tillade mig at henlede dette tidsskrifts læseres opmærksomhed. Det bekendte mærke F. H. har i »Tidsskrift for retsvidenskab« V s. 248 gjort det til genstand for en kort, refererende omtale. Men da »Nordisk tidsskrift for fængselsvæsen« i en længere årrække har holdt sine læsere å jour med de legislative og videnskabelige fremskridt også på dette område, vil det forhåbentlig ikke opfattes som et forsøg på at skrive en Ilias post Homerum, at jeg her gennemgår det. Det sælges til fordel for Holtzendorff-stiftelsen**) i Berlin.

Skriftets form er knap og koncis. Forf. går lige til sagen, uden omsvøb. Lange motiveringer ynder han ikke.

*) Jfr. Ugeskrift for retsvæsen 1893 s. 41-44.

**) Se Nord. tidsskr. f. fængselsv. 1891 s. 209 og Tidsskr. f. retsvid. IV s. 520.

Med en bekendt udtalelse af Théophile Roussel som motto kaster han sig in medias res. Han undersøger kriminalstatistikens resultater*), og sammen med forfattere som Liszt, v. Oettingen og Illing slutter han sig til den ofte citerede ytring i Reichs-Kriminalstatistik 1889: »dass die jugendlichen Delinquenten die Rekruten einer Verbrecherarmee bilden, gegen welche die Strafmittel des bestehenden Rechts sich als machtlos zu erweisen scheinen«. Han angiver nogle tal. Fra 1882 til 1889 er antallet af domfældte unge forbrydere voxet med 19,76 pct. — 30719 i 1882, 36790 i 1889**). Og det er blevet værre endnu. I året 1890 er tallet steget til 40905 — henved 10 pct. Og — som ovenfor berørt — er den alleryngste forbryderklasse — børn mellem 12 og 15 år — den dominerende. I årene 1883 til 1889 vise tallene en stigning med 26,4 pct., medens forbryderne mellem 15 og 18 år kun møde med 20,94 pct. Af de straffede unge forbrydere fandtes i 1889 5590 — 15 pct. — allerede at være straffede før, og af disse udøvede $\frac{2}{3}$ den ny forbrydelse knap et år efter udsoningen af straffen for den tidligere. Forbrydelserne ere fortrinsvis berigelsesforbrydelser.

Sørgelige — og talende tal! Konklusionen kan kun være den: at kvæle de forbryderske spirer, medens det endnu er tid. Og reformerne bør ikke alene omfatte de egentlig forbryderske børn. Lige så meget de moralsk forsømte, de sædelig »forkomne og vanvyrdede« børn.

Hvordan stiller da Tysklands lovgivning sig til problemet? Aschrott giver i sin bog s. 3—11 en udsigt over lovgivningens historiske udvikling, og særlig dvæler han ved Preussen.

Allerede den almindelige landret***) — II. 2, §§ 86 ff. —

*) Jfr. Getz I. c. s. 46.

**) I samme tidsrum er antallet af alle andre dømte kun forøget med 12,02 pct.

***) Jfr. Windscheid: Lehrbuch des Pandektenrechts I s. 16 note 1. Om de ældste bestemmelser se iøvrigt Föhring i Handbuch des

erkendte nødvendigheden af en statsmæssig indskriden. Men disse bestemmelser, — som ikke ere fyldige — gik ud på, at *das Vormundschaftsgericht* skulde hjælpe forældrene, når de tvangsmidler, som lovgivningen lagde i deres hånd, viste sig at være utilstrækkelige. Ligeledes fandtes der regler i tilfælde af, at forældrene behandlede børnene grusomt, forledte dem til slette handlinger eller nægtede dem underhold. Så skulde de tages fra forældrene og på disses bekostning anbringes hos pålidelige folk — jfr. herved reskripterne af 2 oktober 1826 og 11 juni 1828*). Hvad straffelovgivningen angår, bestemte den preussiske straffelovbog af 1851, — som på dette punkt blev stærkt kritiseret — at anklagede under 16 år skulde frikendes, og i dommen udtaltes det, om vedkommende skulde overgives til sin families varetægt eller anbringes i en forbedringsanstalt. Imidlertid blev særlig spørgsmålet om unge forbryderes tilregnelighed stærkt debatteret. Og debatterne satte tildels spor i den tyske rigsstraffelov. § 55 bestemte:

»Wer bei Begehung einer strafbaren Handlung das 12 Lebensjahr nicht vollendet hat, kann wegen derselben nicht strafrechtlich verfolgt werden.«

Og hvad børn mellem 12 og 18 år angik, gjorde § 56 deres strafbarhed afhængig af, om de havde været i besiddelse af *der zur Erkenntnis der Strafbarkeit erforderlichen Einsicht*«. § 55 fik et tillæg ved loven af 26 februar 1876, hvorefter der — i overensstemmelse med de forskellige staters love — kunde tages forholdsregler til vedkommende børns forbedring. Så kom da Preussen med den bekendte lov af 13 marts 1878, jfr. l. 27 marts 1881 og 23 juni 1884. Dens hovedindhold er: Når børn mellem 12 og 16 år have begået en strafbar handling, kunne de af øvrigheden anbringes i en til opdragelse egnet familie eller i en opdragelses- eller forbedringsanstalt, når anbringelsen er

Gefängniswesens (Fr. von Holtzendorff og E. von Jagemann) II s. 281 ff.

*) Smlgn. dansk ret.

ønskelig af hensyn til den strafbare handlingens beskaffenhed, til forældrenes eller opdragernes personlighed og til barnets øvrige livsforhold for at forebygge videre sædelig fordærvelse. Denne tvangsopdragelse ophører, hvis det tilsigtede mål er nået eller på anden måde sikret, og normalt med det fyldte 18 år.

Denne lov, som strax mødte en levende opposition, gav stødet til lignende love i andre tyske forbundsstater. Af disse ere reglerne i Badens, Hamborgs og Hessens videregående end den preussiske lovs, jfr. strax nedenfor.

Aschrott sondrer således mellem fire kategorier:

- 1) Forsømte børn, som ikke have begået nogen strafbar handling. — Allgem. landr. II, 2.
- 2) Forsømte børn under 12 år, som have begået en strafbar handling. — Preussisk lov af 13 marts 1878.
- 3) Unge mennesker mellem 12 og 18 år, som have begået en strafbar handling, men uden at have indset dens strafbarhed. — Rigsstraffelovens § 56.
- 4) Unge mennesker mellem 12 og 18 år, som have begået en strafbar handling og indset dens strafbarhed. Dødsstraf er udelukket. Ligeledes tugthusstraf, tab af borgerlig ære og politiopsigt. I særlig lette tilfælde nøjes man med en advarsel. Jfr. iøvrigt rigsstraffelovens § 57.

Herimod retter nu Aschrott sin kritik. Ere de anførte bestemmelser tilstrækkelige? Er der trang til reformer?

Hvad den første kategori angår, angriber Aschrott stærkt bestemmelserne i den almindelige landret. De ere fuldstændig utilstrækkelige. De have næsten ingen praktisk betydning. Thi de ramme ikke de hyppigst forekommende tilfælde. Ikke dem, hvor forældrene på en retsstridig måde forsømme børnenes opdragelse. Ej heller dem, hvor grunden må søges i dårlige materielle forhold. Dettē er en skæbnesvanger halvhed. Og tvangsopdragelsen skal finde sted på forældrenes bekostning. Men de eje regelmæssig intel. Og det lokale fattigvæsen skubber helst denne byrde fra sig.

Hamborg, Baden og Hessen have også haft blikket åbent for disse mangler og søgt at råde bod derpå*). Og endelig har »*Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich. Erste Lesung 1888*« sluttet sig hertil. § 1546 bestemmer:

Wenn der Inhaber der elterlichen Gewalt durch Missbrauch des Rechtes, für die Person des Kindes zu sorgen, insbesondere durch Missbrauch des Erziehungsrechtes, oder durch Vernachlässigung des Kindes dessen geistiges oder leibliches Wohl gefährdet, oder wenn eine solche Gefährdung in Folge ehrlosen oder unsittlichen Verhaltens des Inhabers der elterlichen Gewalt für die Zukunft zu besorgen ist, so hat das Vormundschaftsgericht die zur Abwendung der Gefahr erforderlichen Massregeln zu treffen. Das Vormundschaftsgericht kann insbesondere anordnen, dasz das Kind zum Zwecke der Erziehung in einer geeigneten Familie oder in einer Erziehungsanstalt oder Besserungsanstalt unterzubringen sei. Sofern das Interesse des Kindes es erfordert, kann das Vormundschaftsgericht auch die elterliche Gewalt mit Ausnahme der elterlichen Nutznießung ganz oder theilweise entziehen.« Jfr. herved §§ 1504 og 1685.

Men: udkastet går heller ikke vidt nok. Som det vil ses af den citerede §, gøres dens anvendelse afhængig af et eller andet brødefuldt forhold fra forældremagtsindehavernes side**).

Aschrott har sikkert ret i sin kritik***). Staten bør skride ind, når der foreligger en moralsk forsømmelse, hvis konsekvenser tendere i retning af dagdriveri eller forbry-

*) Jfr. nærmere Aschrott s. 16—17.

***) Jfr. også Getz l. c. s. 10, Franz von Liszt: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts (Fünfte Auflage 1892) s. 165 note 2.

***) Aschrott's egen fremstilling er bleven stærkt kritiseret af H. Appellius i »Die Behandlung jugendlichen Verbrecher und verwahrloster Kinder« s. 128, et skrift, hvis indhold jeg håber at kunne gøre til genstand for en nærmere omtale her i tidsskriftet.

delse. Så er man inde på skråplanet. Det må være ligegyldigt, om der foreligger forbryderske handlinger fra barnets side, ligegyldigt, om man kan foreholde forældrene nogen brøde. Er den private opdragelse utilstrækkelig, må statens træde i stedet. Hermed slår jeg dog ikke til lyd for politistatens korporalstok. Men med sentimentale fraser om »barnets ret til dets moders bryst« afgør man selvfølgelig ikke slige spørgsmål. En gordisk knude overhugges ikke af en paradekårde. Et Alexander-sværd må der til. Og vi have jo analoge bestemmelser i skole- og fattiglovgivningen. Selvfølgelig må — som det med styrke fremhæves af Getz — det offentliges indskriden mod forældrene omgærdes med garantier for, at den ikke finder sted i overilelse. Kun på grundlag af objektive data bør staten træde til. Heldigt vil det derfor ikke være at henlægge afgørelsen i en enkelt mands hånd. Aschrott foreslår et Erziehungsamt, se ndfr. Getz en på særlig måde sammensat komite — udkastets § 3. Og på den anden side må man være klar over, hvor man da skal gøre af børnene. Man må have rent vand i stedet for det snavsede, som man bortkaster. Her toner da det vigtige spørgsmål om anbringelsesmåden frem*). Den statsmæssige — som i Belgien —, den private — England, Amerika. At samvittighedsløse forældre med villie ville forsømme deres børn for at slippe for at underholde dem, er en indvending, som kun har ringe principiel betydning. I alt fald vil den neutraliseres ved at pålægge forældrene bidrag til at bestride underholds-omkostningerne. Her at fastsætte aldersgrænser — a die — vilde sikkert være lidet naturligt.

Forf. omtaler dernæst de unge forbrydere, som ere komne i kollision med straffeloven. Her dukker strax spørgsmålet om den kriminelle lavalder frem. Anskuelserne divergere. Aschrott udtaler sig for at sætte den laveste aldersgrænse for strafbarhed til det 14 år. Getz foreslår

*) Jfr. Getz l. c. s. 16 om de internationale kongressers udtalelser.

det 16 år, jfr. Nordisk tidsskrift for fængselsvæsen IX 1886 s. 129 ff. At gå længere ned vil sikkert ikke være heldigt. Staten vil ikke behøve denne spore til en kraftig indskriden. Lovgiveren vil med den høje aldersgrænse netop pointere, hvad det drejer sig om: de mere administrative forholdsregler med deres opdragende karakter. Selv om den strafferetlige behandling nærmest bliver formel, idet resultatet i de fleste tilfælde vil være givet a priori, vil den sikkert virke skadelig. Lovgiveren går stik imod det mål, han har sat sig. Og meningen med den høje aldersgrænse er jo ikke, — som Getz klart og fyndig udtrykker sig — at staten skal lukke øjnene og lade alt gå sin skæve gang. Aschrott har ret, når han understreger de ord: *Ein Kind, welches noch zur Schule geht, gehört nicht in das Gefängnis**).

Med denne besvarelse forkaster Aschrott konsekvent de bestemmelser, der lade straffen bero på sondringen, eftersom de unge forbrydere have indset handlingens strafbarhed eller ej — *discernement*. Og med rette. Denne sondring er formentlig enten upraktisk eller — sofistisk. På et aldeles uvæsenligt moment lægges vægten. Når de unge lovovertrædere ikke forstå, hvad de have gjort, vil grunden i de fleste tilfælde ikke være at søge i manglende intelligens. Tværtimod. Det er det moralsk døde punkt, der er punctum saliens. Vi gå i en cirkel. Vi havne i vort udgangspunct. Det er ikke straf, men pædagogisk forståelse, der tiltrænges.

Det fjerde spørgsmål står tilbage. Er rigsstraffelovens § 57 rationel? Forf. benægter det. Er der vel nogen mening i, spørger Aschrott, at tvangsopdragelsen efter § 57 kun indtræder overfor sådanne unge personer, som ere fri-

*) Jfr. også Fr. Stuckenberg i Nordisk tidsskrift for fængselsvæsen 1881 s. 238 ff. Opfattelserne i Tyskland svinge mellem det 14 og det 16 år, jfr. Appellius: Die Behandlung jugendlicher Verbrecher s. 201 o. ff. (Anlage I—IV.), samme forf.: Die bedingte Verurtheilung s. 87 o. ff.

fundne for straf, fordi de ikke have indset handlingens strafbarhed, medens den er udelukket for deres vedkommende, som ere dømte for en forbrydelse? De sidste trænge dog i en stærkere grad til en opdragende og forbedrende indvirkning*). Og Aschrott foreslår da at indføre tvangsopdragelsen, anbringelsen i en forbedringsanstalt, som et nyt moment i § 57, således at dommeren enten kan lade sig nøje med denne eller idømme den i forbindelse med de øvrige strafmidler i § 57. For de »*verwahrloste*« børn beholder han benævnelsen »*staatlich überwachte Erziehung*«, medens »*Zwangserziehung*« forbeholdes de forforbryderske. Hans forslag støtter sig til allerede bestående institutioner. I England**) bringer man de forsømte børn i Industrial schools de unge forbrydere i Reformatory schools — og den sidste anbringelse betragtes som en straf. Aschrott har sikkert ret i, at man ikke bør anbringe de to forskellige kategorier i en og samme anstalt. Men det er mig ikke rigtig klart, hvorledes forf. vil bringe de to begreber »opdragelse« og »straf« i harmoni med hinanden. Der må tværtimod sondres skarpt mellem opdragelse og straf***). Hos Aschrott løbe de ud i et. Straf kan ganske vist være opdragende. Men opdragelse er nu engang ikke straf. Sligt er en dødfødt modsigelse.

Som et nyt strafmiddel anbefaler forf. den såkaldte »bedingte verurteilung«. Om dennes berettigelse hersker der som bekendt en bitter strid†). Jeg skal derfor ikke gå videre ind herpå. Fra begge sider føres vægtige argumenter i ilden. Mænd som Wirth, Lammasch, Seuffert, Wahlberg og Hagerup have udtalt sig for reformerne. Imod

*) Jfr. også den Hamborgske lov af 6 april 1887 og Lübecks af 20 marts 1884.

**) Jfr. A. Daae: Nogle opdragelsesanstalter for forbryderske og forsømte børn s. 42 ff.

***) Jfr. ogsaa Goos: Forelæsninger over den almindelige retslære II s. 535.

†) Jfr. Francis Hagerup i »Tidsskrift for retsvidenskab« IV s. 448 ff.

dem ere f. ex. Wach og Kirchenheim, medens Goos er tvivlende. Aschrott fremhæver, at selv modstandere af den »betingede domfældelse« have forsonet sig med den, hvad de unge forbrydere angår.

I nogle tillæg anfører Aschrott dels sine egne forslag, dels beslutninger, tagne af forskellige fængselskongresser. Til sammenligning med Getz's udkast — se nærværende tidsskrift 1892 s. 94 ff. — anfører jeg de første her.

1) Zulässigkeit. Staatlich überwachte Erziehung kann gegen jugendliche Personen unter 16 Jahren angeordnet werden, deren bereits zu Tage getretene Verwahrlosung die Erziehungsgewalt ihrer Eltern oder Vormünder und die Zuchtmittel der Schule als unzulänglich erscheinen lässt, um sie vor sittlichen Verderben zu bewahren.

2) Entcheidende Behörde. Die Anordnung der staatlich überwachten Erziehung erfolgt durch ein für jeden Amtsgerichtsbezirk einzurichtendes Erziehungsamt. Dasselbe besteht aus dem Vormundschaftsrichter als Vorsitzenden und je einem Vertreter der Staats- und der Lokalbehörde, der Geistlichkeit und der Schule als Beisitzern. In schleunigen Fällen kann der Vormundschaftsrichter eine vorläufige Anordnung treffen, welche der Bestätigung durch das Erziehungsamt unterworfen ist.

3) Verfahren. In jedem Amtsgerichtsbezirke ist ein Beamter mit dem Funktionen eines Jugendanwalts zu betrauen; es liegt ihm ob, Ermittlungen über die Fälle, in denen eine Verwahrlosung vorliegt, anzustellen und darüber an das Erziehungsamt zu berichten. An diesen Beamten können von jedermann Anzeigen über wahrgenommene Fälle der Verwahrlosung erstattet werden; er hat dieselben zu untersuchen und seine Ermittlungen dem Vormundschaftsrichter vorzulegen. Der Jugendanwalt wohnt den im Übrigen nicht öffentlichen Verhandlungen des Erziehungsamtes bei.

4) Die Entscheidung. Das Erziehungsamt beschliesst bei der Anordnung der staatlich überwachten

Erziehung gleichzeitig darüber, ob der btr. Jugendliche in eine Erziehungsanstalt oder in eine Familie untergebracht werden soll. Das Erziehungsamt ist jederzeit zu einer Abänderung dieses Beschlusses befugt, es kann sowohl die Art der Unterbringung abändern wie den Jugendlichen probenweise aus der staatlich überwachten Erziehung entlassen, wie endlich die Anordnung der staatlich überwachten Erziehung gänzlich aufheben. Der staatlich überwachten Erziehung hört stets mit vollendung des 20. Lebensjahres auf.

5. Die Ausführung der staatlich überwachten Erziehung, und ihre Kosten. Zur Ausführung der staatlich überwachten Erziehung sind, insoweit dafür nicht eine genügende Zahl geeigneter Privatanstalten vorhanden ist, staatliche Erziehungsanstalten zu errichten. Die Aufsicht über beide Arten von Anstalten führt das Erziehungsamt.

Die Kosten der staatlich überwachten Erziehung werden zu einem Drittel vom Staate, zu einem Drittel von dem höheren Kommunalverbande und zu einem Drittel von dem Orts-Armenverbande getragen. Die Eltern der untergebrachten Kinder haben einen von dem Erziehungsamte zu bestimmende Kostenbeitrag, welcher jedoch über eine gesetzlich festzusetzende Maximalhöhe nicht hinausgehen darf, zu leisten; diesen Beiträge werden von dem Orts-Armenverbande eingezogen, welchem auch der Ertrag verbleibt.

Flere af disse bestemmelser ere stærkt kritiserede af Appellius i det ovenfor citerede værk.

Det foreliggende skrift fortjener opmærksomhed alene for sit æmnes skyld. Dette har affødt en rig literatur; det er blevet ivrig diskuteret på de forskellige fængselskongresser*). I Danmark har særlig Fr. Stuckenberg

*) I Kristiania, — se T. for fængselsv. V. s. 129 ff. — Rom — se Goos i Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft VI s. 605, s. 612--13 — Petersborg, Antwerpen o. s. v.

været virksom*). — Thi den danske lovgivning har kun gjort et tilløb til det rigtige, jfr. strflv. 10 febr. 1866 §§ 35 og 36**). Ganske vist findes der adskillige regler i skole- og fattiglovgivningen***). Men vi mangle en kodifikation. Der er brudstykker nok: Det systematiske hele savnes. Betegnende siger Krolue i sin »Lehrbuch der Gefängniskunde« s. 115:

»Für die verbrecherische Jugend sowohl als für die verwahrloste ist durch Privatanstalten ausreichend gesorgt«.

Mere har den ansette forf. ikke at bemærke om vore herheuhørende bestemmelser!

Reform-bevægelsen nær sikkert også Danmark. Udviklingen går jo aldrig i spring. Men man må naturligvis ikke vente altfor meget af den statsmæssige indgriben. Det er en misforståelse at tro, at retsordenen gør menneskene gode. Loven forbyder f. ex. drab — derved blive individerne selvfølkelig ikke bedre. Retsordenen forbedrer ikke: den skærmer og beskytter. Den skaber de solide udenværker, indenfor hvilke menneskeslægten trygt kan arbejde for fremskridtet, for kulturen. Og Charles Lucas har ret, når han siger†), at alt det, som har de ulykkelige vildledte eller brødefulde børns opdragelse for øje, ikke alene er det sande og principale grundlag for den penitentiære reform, men det er tillige for en del grundlaget for den sociale reform.

Frantz Dahl.

* cand. juris.

*) Se således Nordisk tidsskrift f. fængselsv. I s. 261 ff., II, s. 71 o. ff., I. c. s. 130 ff., IV s. 86 f., s. 171 ff., VI s. 148 o. s. v. Jfr. også Lucas II s. 160 ff. Endvidere afhandling af Budde, Lütken, Daac o. fl. Jfr. også Fr. Bruun: Om fuldbyrdelse af strafarbejde s. 140—144.

**) § 35 hjemler — ligesom norsk ret — ubetinget straffrihed for børn til det 10 år. Svensk ret udstrækker alderen til det 14 år, se Carlén: Kommentar öfver Sveriges strafflag s. 87 o. ff., J. Hagströmer: om frihetsstraffen s. 167 f.

***) Jfr. Deuntzer: Familieret (2 udg.) s. 297 f., Stuckenberg: N. t. f. fængselsv. 1881 s. 179 ff.

†) Citeret af Fr. Stuckenberg i nærv. tidsskrift 1879 s. 78.